

Haggadah Insights 5776

April 6, 2016

Rabbi Shmuel Silber

rabbisilber@suburbanorthodox.org

1. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קטו עמוד א

דתניא: אמרו עליו על הלל שהיה כורכך בבת אחת ואוכלן, שנאמר +במדבר ט+ על מצות ומררים יאכלהו. אמר רבי יוחנן: חולקין עליו חביריו על הלל. דתניא: יכול יהא כורכך בבת אחת ואוכלן כדרך שהלל אוכלן – תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו – אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. מתקיף לה רב אשי: אי הכי, מאי אפילו? אלא אמר רב אשי: האי תנא הכי קתני: יכול לא יצא בהו ידי חובתו אלא אם כן כורכך בבת אחת ואוכלן, כדרך שהלל אוכלן – תלמוד לומר על מצות ומררים יאכלהו – אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו. השתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן – מברך על אכילת מצה ואכיל, והדר מברך על אכילת מרור ואכיל, והדר אכיל מצה וחסא בהדי הדדי בלא ברכה, זכר למקדש כהלל.

For it was taught, it was related of Hillel that he used to wrap them together, for it is said, they shall eat it with unleavened bread and bitter herbs. R. Johanan observed: Hillel's colleagues disagreed with him. For it was taught: You might think that he should wrap them together and eat them, in the manner that Hillel ate it, therefore it is stated, they shall eat it with unleavened bread and bitter herbs, [intimating] even each separately. To this R. Ashi demurred: If so, what is [the meaning of] 'even'? Rather, said R. Ashi, this Tanna teaches thus: You might think that he does not discharge his duty unless he wraps them together and eats them, in the manner of Hillel therefore it is stated, they shall eat it with unleavened bread and bitter herbs, [intimating] even each separately. Now that the law was not stated either as Hillel or as the Rabbis, one recites the blessing. '[Who hast commanded us] concerning the eating of unleavened bread' and eats; then he recites the blessing, 'concerning the eating of bitter herbs,' and eats; and then he eats unleavened bread and lettuce together without a blessing. in memory of the Temple, as Hillel [did].

2. הגדה של פסח

**זְכוֹר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. כִּן עָשָׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שְׁפִיטָה
הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, הָיָה כּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה
וּמְרֹר וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקַיָּם מִה שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מִצְוֹת
וּמְרֹרִים יֹאכְלוּהוּ: (במדבר ט, יא) (על פי פסחים קסו.)**

Approach #1:

3. רא"ש מסכת פסחים פרק י סימן לה
... הקיום של כורכך הוא זכר למקדש ...

Rabbi Asher ben Jechiel was born ca. 1250 in Germany, and died in 1327 in Toledo, Spain. Rosh studied in the yeshivot of the Franco-German Tosafist school, and his outstanding teacher was Rabbi Meir ben Baruch of Rothenburg.

4. הגדה של פסח עם ביאור הגר"א

דחלה ה"א: הלל הזקן היה כורך שלשתן
 כאחת. פי' פסח מצה ומרור ואוכלן כאחת
 והיה מקיים כאחד אכילת פסח ואכילת
 מצה ואכילת מרור וסבר שאין מבטלין
 זא"ז. וא"ר יוחנן חלוקין על הלל הזקן.
 פי' דרבנן חולקין עליו וסברי שמבטלין
 זא"ז. פי' דסבר ר' יוחנן דלענין מצוות

Rav Elijah ben Shlomo Zalman, known as the **Vilna Gaon** (b. Vilnius April 23, 1720, d. Vilnius October 9, 1797), was an exceptional Talmudist, Halachist, Kabbalist, and the foremost leader of non-Hasidic world Jewry of the past few centuries. He is commonly referred to in Hebrew as ha'Gaon ha'Chasid mi'Vilna, "the saintly genius from Vilnius."

Approach #2:

5. Haggadah: Rabbi Jonathan Sacks (page 54)

Korekh

The bottom matzah is now taken. Each participant takes two pieces and between them places maror which has been dipped in charoset. No blessing is made, since we have already made the blessings over the matzah and maror separately.

It appears that there was a difference of opinion between Hillel and his contemporaries as to whether the matzah and maror should be eaten separately or together. The view that they should be eaten separately holds that these are distinctive commands, neither of which should diminish or detract from the other. Matzah symbolises freedom; maror represents slavery. They have different tastes. They are opposite experiences. They do not belong together.

Hillel, however, thought otherwise, and out of respect for his opinion we do as he did as well. Hillel was guided by his understanding of the biblical verse that one should eat the Paschal offering 'with matzot and bitter herbs', suggesting that all three be eaten together. Perhaps, too, he was reminding us of the Jewish experience of history. Within the bitterness of slavery there was also the hope and promise of freedom. Within freedom, we are also commanded each year never to forget the taste of slavery, so that we should not take liberty for granted, nor forget those who are still afflicted.

6. עולת ראייה (הראי"ה קוק זצוק"ל)

זכר למקדש כהלל. מדתו של הלל, האוהב שלום ורודף שלום, האוהב את הבריות ומקרבן לתורה למשמרת הקודש של עמ"ד הגוי כולו, תשוב אלינו. שלום נדבר אל כל פזורינו ומפלגותינו, ואור הגאולה הבא יחד עם זכרון הפסח והמצה, סימני החירות, ימתיק לנו את רשמי המרירות של הגלות ומכאוביה הרוחניים והחמריים, שהמרור מסמנם, ונזכה לגאולה שלמה, אשר תפרוש עלינו סוכת שלום ואור אמת במהרה בימינו.

7. משנה מסכת אבות פרק א

הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום את הבריות ומקרבן לתורה:

Hillel says: Be among the students of Aaron; love peace, pursue peace, love people and (thereby) bring them closer to Torah.

Approach #3:

8. הגדה של פסח: בית הלוי

זָכַר לְמִקְדָּשׁ כְּהִלָּל. בֵּן עָשָׂה הֵלֵל בְּזִמְנֵי שְׁבִיט
הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קִים, הָיָה כּוֹרֵךְ מִצָּה וּמְרוֹר
וְאוֹכֵל בְּיַחַד, לְקִים מָה שֶׁנֶּאֱמַר עַל מִצּוֹת
וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ:

א. (איכ"ר ג- יג) השביעני במרורים הרוני לענה מה שהשביעני במרורים בלילי פסח הרוני לענה בליל חשעה באב, דליל ט"ב חל לעולם בלילה שחל בו פסח. ולכאורה אין שום נ"מ במה שהני שני לילות חלים בלילה אחד בשבוע, ובע"כ דעיקר עומק כוונת חכמינו ז"ל הוא דהני שני לילות תלויים ומקושרים זה בזה והאחד גרם לחבירו, דעל ידי זה שיצאו קודם שנשלם זמן הגלות הוכרחו להיות עוד פעם שני בגלות ונמצא דליל פסח גרם ליל ט"ב. והנה עיקר דברי המדרש צריכין ביאור, דבשלמא לפי פירושו הפשוט דהשביעני במרורים קאי על יסורי הגלות ניחא, אבל לפי מה שדרש המדרש דקאי על מצות אכילת מרור בליל פסח קשה לכאורה דהיאך אמר הכתוב על אכילה זו לשון השביעני והרי במסכת ברכות (דף מט) אמר עד כמה מזמנין עד כזית דברי ר"מ, ר"י אומר עד כביצה, ומפרשינן שם דפליגא בקרא דאמרו ואכלת ושבעת וברכת דמר סבר ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתיה ואכילה בכזית ומר סבר ואכלת ושבעת אכילה שיש בה שביעה וזהו כביצה, הרי דלשון שביעה של אכילה לא שייך רק בכביצה ולא בפחות והיאך נוכל לפרש השביעני במרורים על מצות אכילת מרור שאינו רק בכזית.

Rav Yosef Dov Soloveitchik (b.1820 in Nesvizh, Minsk Voblast, Belarus; d.1892 in Brest-Litovsk, Hrodna Voblast, Belarus) was the author of **Beis Halevi**, by which name he is better known among Talmudic scholars. He was the great-grandson of Rabbi Chaim Volozhin.

9. איכה פרק ג

טו השביעני במרורים הרוני לענה:

15. He has filled me with bitterness; He has sated me with wormwood.

Approach #4:

10. הגדה של פסח: ברסלב דף ק"ד

א. כּוֹרֵךְ מִצָּה וּמְרוֹר, זֶה בְּחִינַת אֵשׁ וּמַיִם, חֶסֶד וּגְבוּרָה, יָד יְמִין וְיָד שְׂמָאל, הֵלֵל וּשְׂמָאִי, בְּחִינַת מַחְלוּקַת לִשְׁם שָׁמַיִם (כּמבואר בליקוטי קמא סימו נו). ועל כן, הֵלֵל הִיָּה כּוֹרֵךְ בְּיַחַד, לְהוֹרוֹת שְׂבָאֵמֶת אֱלוֹ וְאֱלוֹ דְּבְרֵי אֱלוֹקִים חַיִּים, וְהוּא מַחְלוּקַת שְׂבָקְדוּשָׁה, שֶׁהוּא שְׁלוֹם גָּדוֹל וְדַעַת גָּדוֹל. וְעַל כֵּן הֵלֵל דִּיִּקָּא הִיָּה עוֹשֶׂה זֹאת, כִּי הוּא בְּעַל הַמַּחְלוּקַת שְׂבָקְדוּשָׁה, בְּחִינַת מַחְלוּקַת שְׂמָאִי וְהֵלֵל, כּנ"ל. וּבִאֲמַת שְׁלוֹם גָּדוֹל בִּינֵיהֶם, כּמוֹ שֶׁאֱמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוּם לְבִרְכָה: לֹא נִמְנְעוּ זֶה מִזֶּה וְכוּ', לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵהָבָה וְאַחֻוּהָ הִיָּה בִּינֵיהֶם. וְעַל כֵּן, זֹאת הַמַּחְלוּקַת שְׂבָקְדוּשָׁה יֵשׁ לָהּ הַכְרַעָה כִּידוּעַ, וְהַהֲכַרְעָה מִצַּד הֵלֵל, מִסְטָרָא דְּחֶסֶד, כּנוּדַעַ. וְעַל כֵּן, הֵלֵל דִּיִּקָּא הִיָּה כּוֹרֵךְ, כּנ"ל. וְעַל כֵּן עוֹשֵׂין הַכְרִיכָה עִם הַיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא מִצָּה הַשְּׁלִישִׁית, כִּי שֵׁם הַהֲכַרְעָה כִּידוּעַ.

(ליקוטי הלכות - הלכות ראש חודש הלכה ג, ה)

Approach #5:

11. עולת ראייה

א. כורך. שני הכחות הללו, כח העבדות וכח החירות, צריכים אנחנו להבינם לא בתור שני כחות נפרדים, שאינם פועלים זע"ז, וכ"א מתיחד במקצוע אחד בחיים, כ"א הם שניהם מחוברים יחדו, ומשלימים זה את זה. כח החירות שבמצה המראה את הסגולה הפנימית של ישראל, לאהבת השם יתברך, ואהבת תורתו ומצותיו באהבה של נטיה טבעית, הוא בעצמו יתן עוז ועצמה לנו להתגבר על הנטיות הפרטיות שעוד לא נגמרו לפי רוממות המטרה הכללית, ושעל כן הן נראות ונרגשות כמתנגדות לדרך ד' הטובה והנעימה, ומתוך כח ההתגברות תופיע ביתר עז סגולת החירות. ואם כל כח יהיה שלם דוקא כשמושל במקצוע שלו בלא עיכוב ודחיה מכח הפכי לו, ובמקום ששם ראוי להיות כח החירות רודה, אין נכון שתכונת העבדות תהיה מעכבת על הרחבתו, וכמו־כן במקום ששם ראוי לכח העבדות הטוב להיות משמש אין ראוי שתשוקת החירות תשיג גבולו, ע"כ ראוי לכח מצה וכח מרור להיות מוטבע כ"א בפ"ע. אמנם זהו רק בענין השימוש הפרטי, אבל המטרה התכליתית תבא רק עם הידיעה וההכרה ששני אלה הכחות אינם סותרים זא"ז כ"א מחוברים יחד, להמציא לעולם את החירות המעולה, שכבודה ועז חמדתה איננו נגלה כ"א בהיות עליו אותה העטרה של העבדות הרוממה, עבודתו של מלך הכבוד, שהיא החירות הגמורה. ע"כ הצורה השלמה של החירות באה בהיותה נכרכת עם העבדות, שאז ימצא האדם כנפשו השלטון הגמור הראוי לכן חורין באמת, המושל ג"כ על הגדול שבכחות שהוא כח החירות עצמו.

כח החירות עצמו.

Approach #6:

12. שפת אמת

• **ענין מצה ומרור.** מצה הוא כשלא נשתנה העיסה כי ע"י החימוץ משתנה. והרמז כי בני ישראל לא נשתנו בגלות כמ"ש (במדב"ר י"ג ט; שם כ כ"ב; שהש"ר ד לפסוק יב ועוד) שלא שינו את לשונם ואת שמותם. בני ישראל ירדו ובני ישראל יצאו. וזה החסד שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם הקב"ה וגאלם. ובאמת זה עצמו נעשה ע"י המרירות שמררו את חייהם לכן לא נטמעו בהם כמ"ש בזה"ק פרשת שמות (זח"ב ט"ו ע"א).